

KAKO S UČENICIMA RAZGOVARATI O KORONAVIRUSU

PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI

MARIO BAJKUŠA

KAKO S UČENICIMA RAZGOVARATI O KORONAVIRUSU

PRIJEDLOZI AKTIVNOSTI

MARIO BAJKUŠA

**„U životu se ne treba bojati ničega. Treba samo razumjeti.
Vrijeme je da više počnemo razumijevati kako bismo se manje bojali.“**

Marie Skłodowska Curie

Kako s učenicima razgovarati o koronavirusu: prijedlozi aktivnosti

Izdavač: Forum za slobodu odgoja, Đorđićeva 8, 10000 Zagreb

Za izdavača: Mario Bajkuša

Autor i grafičko oblikovanje: Mario Bajkuša

Slika na naslovnici: Image by _Alicja_ from Pixabay.

Prijedlog za citiranje: Bajkuša, Mario (2020.) Kako s učenicima razgovarati o koronavirusu: prijedlozi aktivnosti. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.

Tekst je dovršen 12. ožujka 2020.

© Forum za slobodu odgoja, 2020.

Prijedlozi nastavnih aktivnosti sadržani u ovoj publikaciji napravljeni su u dobroj namjeri te ponuđeni učiteljima i stručnim suradnicima kao poticaj. Pozivaju se učitelji i stručni suradnici da svaku predloženu nastavnu aktivnost prilagode uzrastu i pojedinom razrednom odjelu poštujući stručne, pedagoške, metodičke i didaktičke standarde. Forum za slobodu odgoja nije odgovoran za moguće posljedice nastale nestručnim provođenjem ovih nastavnih aktivnosti.

Ova publikacija namijenjena je isključivo za neprofitnu i obrazovnu svrhu. Vlasnik ovog primjerka može koristiti bilo koji dio za neprofitnu uporabu u obrazovne svrhe. Niti jedan dio ove publikacije ne smije se digitalizirati, adaptirati, prevoditi ili uključivati u nove kompilacije bez prethodne pismene suglasnosti Forum za slobodu odgoja. Usmnožavanje je dopušteno uz navođenje izvora.

U trenutku uključivanja popisa vanjskih mrežnih izvora nisu bili uočeni nikakvi ilegalni, nepotpuni ili neaktivni sadržaji na stranicama na koje poveznice upućuju. Na aktualno i buduće oblikovanje, sadržaje, autorska prava na povezanim stranicama ili na stranicama na koje se upućuje, Forum za slobodu odgoja nema nikakvoga utjecaja te se ovime izričito ograje od svake odgovornosti za promjenu istih nakon što je ova publikacija objavljena.

Forum za slobodu odgoja je korisnik institucionalne podrške Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva za stabilizaciju i/ili razvoj udruge. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora i nužno ne izražava stajalište Nacionalne zaklade

Uvod¹

Ljudski je strahovati pred nečim što je novo i nepoznato. Loša strana straha je da čovjeka može „zakočiti“ da razumno pristupi određenom problemu ili fenomenu. U nekim slučajevima strah može uzrokovati paniku koja situaciju samo može još više pogoršati.

Posljednjih se mjeseci cijeli svijet se našao pred nečim relativno novim i relativno nepoznatim. Novi koronavirus, znanstvenog imena SARS-CoV-2, pojavio se krajem 2019. godine u Kini. Radi se o novom soju koronavirusa koji prije nije bio otkriven kod ljudi ([Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2020](#)).

Koronavirusi nisu nepoznati ljudima ([Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2020](#)). Nepoznate su određene osobine ovog novog soja koronavirusa koje svakim danom bivaju sve više razjašnjene zahvaljujući naporima znanstvenica i znanstvenika u cijelome svijetu. Znanstvenici su već sekvencirali (mapirali) genom novog koronavirusa ([Science Daily, 2020](#)), a na prvim cjepivima se već radi ([Gallagher, 2020](#)).

Ono što se zna je da novi koronavirus uzrokuje bolest koja se zove COVID-19 (Coronavirus Disease 2019), da su simptomi dosta slični simptomima gripe, da se prenosi kapljičnim putem i da je vrijeme inkubacije između dva i 12 dana, koje su skupine ljudi više ugrožene i sl. ([Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2020](#)).

Činjenica da je virus trenutno prisutan na svim kontinentima ([World Health Organisation, 2020c](#)), da utječe na svakodnevni život ljudi, da se osjeća utjecaj na ekonomiju, sport i sportska događanja, obrazovanje², međunarodna putovanja, turizam i druga područja ipak kod ljudi izaziva određenu nelagodu unatoč naporima niza međunarodnih, europskih i hrvatskih institucija na informiranju javnosti.

U ovakvim trenucima, kada bi svaki oblik neopravdanog straha i neodgovornog ponašanja mogao značajno naškoditi aktivnostima koje se provode u suzbijanju širenja virusa, **vrlo je bitno**

- imati povjerenja u one koji o tome najviše znaju: liječnice i liječnike, znanstvenike i znanstvenice
- biti pravovremeno i kvalitetno informiran o savjetima zdravstvenih vlasti
- odgovorno se pridržavati tih savjeta
- osobno pridonijeti ne širenju straha i nevjerodostojnih informacija.

Kao i u svim značajnim situacijama, i u ovoj je uloga odgojno-obrazovnog sustava iznimno važna.

Odgojno-obrazovne vlasti izdale su niz uputa vezanih za osiguravanje nužnih higijenskih mjera, općih mjera zaštite kao i putovanja u inozemstvo ([v. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2020a, 2020b](#)), a Pravobraniteljica za djecu je pozvala da se svi angažiraju oko zaštite zdravlja djece u odgojno-obrazovnim ustanovama ([Pravobraniteljica za djecu, 2020](#)).

Osim aktivnosti i mjera koje provode odgojno-obrazovne vlasti, **bitno je da se učenicama i učenicima na prikidan i primjeren način približi i objasni što se događa i da ih se stalno potiče da provode preporuke zdravstvenih vlasti o načinima ponašanja kako bi se sprječilo širenje virusa.**

To je zadaća škole i prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama jer se učenicima treba osigurati „**stjecanje temeljnih (općeobrazovnih) i stručnih kompetencija, sposobiti ih za život (...) u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu prema zahtjevima (...) znanstvenih spoznaja i dostignuća**“ ([čl. 4, st. 1., „Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama“](#)) pri čemu se treba voditi

¹Hvala Seni Puhovski kliničkoj psihologinji i psihoterapeutkinji na vrijednim komentarima pri izradi ove publikacije.

² UNESCO, agencija Ujedinjenih naroda za kulturu i obrazovanje, aktivno prati ostvarivanje prava na obrazovanje djece i u izvanrednim situacijama pa tako i u situaciji pandemije koronavirusa ([UNESCO, 2020](#)).

sljedećim načelom:

„Djeca imaju pravo na dotok informacija ili sadržaja utemeljenih na suvremenim znanstvenim i obrazovnim standardima važnim za potpun i skladan razvoj njihove osobnosti, a koje se prenose na objektivan, kritički i pluralistički način. Zadaća je javnog školskog sustava da bude neutralan i uravnotežen te da omogući djetetu ostvarivanje tog prava“ (čl. 4. st. 2.).

U ovo vrijeme osobito intenzivnog medijskog izvještavanja o koronavirusu³, važno je osluškivati što učenici pričaju i pitaju, kako se osjećaju. I ovdje je potrebno staviti naglasak na razvijanju medijske pismenosti ukazujući na važnost informiranja iz kvalitetnih, provjerениh i vjerodostojnih izvora kako bi se spriječilo širenje neistinitih informacija, lažnih vijesti ili poticanja na mržnju.

U ovoj publikaciji nalazi se dvadesetak prijedloga aktivnosti koje mogu pomoći da se učenike

- informira o važnosti ispravnog i redovitog održavanja osobne higijene
- upozna s trenutnom situacijom kako bi mogli razumjeti, sukladno svojoj dobi, što se događa i kako mogu osobno doprinijeti sprečavanju širenja virusa
- potakne na redovito i kvalitetno informiranje o trenutnoj situaciji iz vjerodostojnih, provjerениh i relevantnih izvora
- podsjeti na važnost poštovanja ljudskog dostojanstva u svim situacijama s ciljem sprečavanja širenja govora mržnje, ksenofobije i predrasuda.

Predložene aktivnosti se snažno naslanjaju na aktivnosti koje se već provode u našim školama te na ishode u kurikulumima nekoliko nastavnih predmeta, međupredmetne teme Zdravlje i drugih međupredmetnih tema kao i na korelacije s drugim predmetima. Svaku aktivnost potrebno je prilagoditi uzrastu učenika poštujući pedagoška, didaktička i metodička načela i standarde.

³ Zagrebačko psihološko društvo je uputilo poseban Apel urednicima i novinarima vezano za način izvještavanja o koronavirusu u kojem ih poziva „da ovoj temi pristupaju posebno pažljivo i profesionalno, bez senzacionalizma i širenja dezinformacija koji dodatno potpiruju paniku i uzinemirenost. U ovoj situaciji nam se čini osobito važno slijediti preporuku istaknutu člankom 5. Kodeksa časti koji ističe „Novinar je obvezan iznositi, točnu, potpunu i provjerenu informaciju“ (Zagrebačko psihološko društvo, 2020).

Opće preporuke

Brinite o vlastitom zdravlju i zdravstvenom stanju.

Na svakome od nas je odgovornost da osobno doprinesemo zaustavljanju širenja virusa poštujući higijenske upute liječnika i nadležnih vlasti. Važno je da se brinemo o vlastitom zdravlju kako bismo mogli pomoći svojim učenicima i kolegama.

Informirajte se iz relevantnih i vjerodostojnih izvora.

Koristite relevantne, provjerene i vjerodostojne izvore informacija kako biste kvalitetno pripremili nastavnu aktivnost i razvili nastavne materijale.

Osluškujte učenike, odgovorite na njihova pitanja.

Djeca i mladi prate što se događa, što javljaju mediji, o čemu pričaju stariji. Važno je slušati o čemu govore, što ih zanima, a posebno što ih brine. Odgovorite na njihova pitanja, uputite ih na provjerene izvore, a ako niste sigurni u određene odgovore, savjetujte se s kolegicama i kolegama koji o tome znaju i koji mogu pomoći.

Surađujte s kolegicama i kolegama drugih predmeta.

Preporučuje se uska suradnja s učiteljem_icom nastavnog predmeta Biologija, a ako je potrebno i, ako je moguće, može se uključiti i školskog_liječnika_icu. **Vrlo je bitno da sami odgojno-obrazovni radnici koji provode neke od aktivnosti budu informirani i sigurni u svom nastupu jer učenici prate njihove reakcije.** Surađujte s kolegicama i kolegama prilikom pripreme i provedbe aktivnosti.

Pažljivo oblikujte informacije i materijale.

Prilikom izvođenja bilo koje aktivnosti, a sukladno dobi učenika, važno je naglašavati poštovanje ljudskog dostoјanstva svih, a osobito oboljelih. Izbjegavajte pojmove kojima bi se bilo koja skupina mogla stigmatizirati ili koju bi se moglo izravno ili neizravno okriviti. Ovo je osobito važno kako bi se izbjegle negativne društvene pojave poput ksenofobije, perpetuiranja predrasuda ili govora mržnje. U tom smislu je djelovala i Svjetska zdravstvena organizacija kada je davala ime novom virusu i bolesti koju taj virus uzrokuje jer je izričito odlučeno da niti virus niti bolest neće imati referencu na neku regiju, područje, grad ili skupinu ([Schoch-Spana, Kobokovich i Andrade, 2020; Shirley, 2020](#)).

Informirajte i savjetujte roditelje.

Informirajte roditelje što sve škola i vi poduzimate po pitanju sigurnosti i informiranja učenica i učenika. Roditelji trebaju biti svjesni vaših napora i aktivnosti kako bi mogli nastaviti raditi s učenicima kod kuće. Skrenite im pozornost da djeca i mladi upijaju sve oko sebe i da toga trebaju biti stalno svjesni, osobito kod razgovora koje bi djeca mogla čuti. Važno je da zvuk televizije, posebno vijesti, ne bude cjelodnevna zvučna kulisa u obitelji. Uputite roditelje da potraže odgovore kod stručnjaka kada sami ne znaju odgovor na djetetovo pitanje.

Prijedlozi aktivnosti za razrednu nastavu

Zbog integriranosti i interaktivnosti, razredna nastava obiluje prilikama za poticanje učenica i učenika na kvalitetno razvijanje pravilnih higijenskih navika kako je naznačeno u kurikulumu međupredmetne teme Zdravlje⁴.

Kod učenika koji pohađaju razrednu nastavu treba nastaviti jačati svijest o važnosti pranja ruku i održavanju higijene kašljanja i kihanja.

Aktivnost 1: Pravilno pranje ruku

Učenike treba nastaviti poticati da ispravno Peru ruke prema slikovnim uputama koje se mogu pronaći na mrežnim stranicama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (v. [Dodatak 1](#)). Nakon upoznavanja s ispravnim pranjem ruku, neka učenici, podijeljeni u skupine, zajedno nacrtaju/oslikaju svaki od koraka pranja ruku. Od učeničkih radova može se napraviti poster koji će učenike podsjećati da pravilno Peru ruke.

Aktivnost 2: Pjesmica za pranje ruku

Kako bi se osiguralo da učenici dovoljno dugo Peru ruke⁵, potaknite ih da tijekom pranja ruku pjevaju svoju najdražu pjesmicu. Na razini razreda, može se organizirati izbor najdražе pjesme koju će učenici koristiti prilikom pranja ruku. Ova aktivnost se može provoditi i u nastavi Engleskog jezika s pjesmicama na engleskom jeziku.

Aktivnost 3: Zdrava slikovnica

S učenicima izradite Zdravu slikovnicu koja će sadržavati učeničke likovne radove na temu pravilnog pranja ruku, postupaka kod kihanja i kašljanja, korištenja i odlaganja jednokratnih maramica, odnosa prema suučenicima i drugima u ovim prilikama. Slikovnica može biti izložena u razredu kako bi podsjećala učenike na održavanje osobne higijene.

Aktivnost 4: Naš razredni pozdrav

S obzirom na preporuku izbjegavanja rukovanja, učenici mogu osmisliti i predložiti svoj pozdrav koji ne uključuje rukovanje (npr. mahanje, pljesak, pucketanje prstima i sl.)⁶.

Aktivnost 5: Čistačice i čistači – naši heroji

Zajedno s tehničkim osobljem škole – čistačicama i čistačima – organizirajte pokazni sat gdje učenici mogu saznati što se sve radi kako bi učionica i škola bile čiste i sigurne te kako oni mogu pomoći i što mogu napraviti da učionica i škola budu čisti. Ovo je i prilika da se podsjeti na obvezu nošenja posebne obuće ako je tako uređeno pravilima škole kao i na ostale mjere koje provodi škola.

Aktivnost 6: Operi ruke za čisti razred

Učiteljica Shauna Woods iz američke savezne države Missouri osmisnila je [zanimljiv način](#) poticanja učenika da Peru ruke. Svaki učenik na početku dana dobije pečat na zapešću svoje ruke. Na kraju dana, ako učenik nema više taj pečat jer je redovito prao ruke, dobije malu nagradu (v. [Pygas, 2020](#)).

Aktivnost 7: Poštovanje i solidarnost

Korelacija: MPT Građanski odgoj i obrazovanje⁷

Ako je potrebno, razgovorajte s učenicima o nužnosti poštovanja ljudskog dostojanstva bez obzira na zdravstveno stanje osobe. Važno je naglasiti kako sva ljudska bića imaju pravo na poštovanje, ukazati na potrebu solidarnosti s oboljelim i na odgovorno ponašanje svih kako bi se spriječilo širenje virusa.

⁴ "A.1.3. Opisuje načine održavanja i primjenu osobne higijene i higijene okoline; C.1.3. Objasnjava kada ima pravo i obvezu izostati iz škole radi liječenja." („[Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj](#)“).

⁵ Preporuka je da pranje ruku traje najmanje 30 sekundi.

⁶ Preporuka izbjegavanja rukovanja imala je za posljedicu da su ljudi osmislili drugačije načine pozdravljanja poput dodira laktovima ili nogama ([AlJazeera, 2020](#)).

⁷ „G00.A.3.3. Promiče ljudska prava“. („[Kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj](#)“).

Prijedlozi aktivnosti za predmetnu nastavu

Predmetna nastava otvara niz mogućnosti detaljnijeg podučavanja o situaciji s koronavirusom kroz pojedine predmete, ali otvara i mogućnost za multidisciplinarno proučavanje. Za ovaj uzrast mogu se prilagoditi i neke aktivnosti iz razredne nastave.

Svaku aktivnost treba prilagoditi uzrastu učenika poštujući pedagoška i metodička načela. Kod provođenja zahtjevnijih aktivnosti i tema, iznimno je važno surađivati s učiteljem_icom Biologije, a ako je potrebno uključiti i školskog_u liječnika_icu.

Aktivnost 8: Mali, ali važan podsjetnik

Korelacija: Sat razredne zajednice, Hrvatski jezik, Engleski jezik, Talijanski jezik, Tjelesna i zdravstvena kultura⁸, MPT Zdravlje⁹

S učenicima ponovite osnovne postupke osobne higijene, a osobito higijene ruku, nosa, kihanja i kašljanja. Podsjetite učenike na postupak temeljitog i pravilnog pranja ruku uz smjernice Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (v. [Dodatak 1](#)) kao i na druge mjere opreza.

Aktivnost 9: Naša pjesma o higijeni

Korelacija: Sat razredne zajednice, Hrvatski jezik, Tjelesna i zdravstvena kultura, Glazbena umjetnost

Slično aktivnosti za razrednu nastavu, potaknite učenike da izaberu pjesmu uz koju će prati ruke, a koja traje najmanje 30 sekundi. Učenici mogu sami smisliti stihove pjesme na već poznatu melodiju.

Aktivnost 10: Moja odgovornost

Korelacija: Biologija¹⁰, Hrvatski jezik, Engleski jezik, Talijanski jezik, MPT Zdravlje¹¹

Kod zaraznih bolesti vrlo je bitno da se svi ponašaju odgovorno i da slijede upute zdravstvenih vlasti, liječnika i znanstvenika. Učenike informirajte o tome kako umanjiti rizik od zaraznih bolesti putem videa Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo „[Kako umanjiti rizik o zaraznih bolesti!](#)“ ([Hrvatski zavod za javno zdravstvo, bez datuma](#)). Također, možete koristiti i plakate Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (v. Dodatak 1).

Aktivnost 11: Poučimo ostale

Korelacija: Sat razredne zajednice, Hrvatski jezik, MPT Uporaba IKT¹²

S učenicima možete izraditi edukativni video o pravilnom pranju ruku i higijeni disanja, kašljanja i kihanja te drugim mjerama opreza. Video se može koristiti u informiranju ostalih u školi, a može se objaviti i na YouTubeu, Twitteru ili nekoj drugoj prikladnoj društvenoj mreži. Kao predložak za video koristiti smjernice Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (v. [Dodatak 1](#)).

Aktivnost 12: Upoznajmo virusе

Korelacija: Biologija, MPT Zdravlje

U sklopu nastavnog predmeta Biologija, učenici sedmih razreda koji prema kurikulumu obrađuju virusе, mogu izraditi plakat za školski pano gdje bi ostale učenike upoznali s virusima kao i načinima kako zaštiti sebe i druge od širenja virusa. U nastavi se može koristiti i [dokumentarac „Virusi“ Školskog programa HRT-a](#) ([Hrvatska radiotelevizija](#)).

Aktivnost 13: Mali eksperiment

Korelacija: Biologija, MPT Zdravlje

Ako postoje preduvjeti za to, s učenicima se može provesti eksperiment sličan [ovome](#) kako bi se ukazalo na važnost održavanja higijene ruku, ali i općenito osobne higijene.

⁸ A.1.3. Opisuje načine održavanja i primjenu osobne higijene i higijene okoline; C.1.3. Objašnjava kada ima pravo i obvezu izostati iz škole radi liječenja. ([„Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj“](#)).

⁹ „C.2.2.A Opisuje kako postupiti pri najčešćim akutnim zdravstvenim smetnjama u školskoj dobi; C.2.2.B Usvaja pravila pružanja prve pomoći i pomaganja učenicima sa zdravstvenim teškoćama.“ ([„Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj“](#)).

¹⁰ Virusi su pokriveni ishodom „BIO OŠ A.7.2. Povezuje usložnjavanje građe s razvojem novih svojstava u različitim organizama“ ([„Kurikulum nastavnog predmeta Biologija za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj“](#)).

¹¹ „A.2.3. Opisuje važnost održavanja pravilne osobne higijene za očuvanje zdravlja s naglaskom na pojačanu potrebu osobne higijene tijekom puberteta“ ([„Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj“](#)).

¹² „IKT D.2.3. Učenik sam ili u suradnji s drugima preoblikuje postojeća digitalna rješenja ili stvara nove uratke i smišlja ideje“ ([„Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj“](#)).

Aktivnost 14: A Comic Exploring The New Coronavirus

Korelacija: Biologija, Engleski jezik

Ova aktivnost temelji se na radio-prilogu kojeg je napravio radio novinar NPR-a¹³ Cory Turner. Pitao je neke stručnjake što bi djeca mogla i trebala znati o novom koronavirusu otkrivenom u Kini. Prema toj priči napravljen je **kratki strip** na engleskom jeziku koji sadrži glavne informacije o koronavirusu i o tome što svatko od nas može napraviti da se smanji njegovo širenje (*Gharib, 2020*).

Aktivnost 15: Andrija Štampar i važnost higijene

Korelacija: Biologija, Povijest¹⁴

Upoznajte učenike s likom i djelom Andrije Štampara (v. [Dodatak 4](#)), svjetski poznatim i priznatim znanstvenikom koji je cijeli život posvetio promicanju higijene, javnog zdravstva i promicanju prosvjetiteljske uloge liječničke struke. S učenicima povežite probleme koje je Andrija Štampar rješavao s problemima suvremenoga života, ima li ih i koji su to (održavanje higijene, educiranje stanovništva i sl.). U nastavi možete koristiti i kratki dokumentarni film Hrvatske radiotelevizije o Andriji Štamparu koji možete pronaći na servisu HRTi ([Kuzmanić](#)). Kroz ovu aktivnosti s učenicima možete razgovarati i o potrebi zdravstvenog odgoja i obrazovanja, važnosti javno dostupne zdravstvene skrbi, važnosti ulaganja u zdravstveni sustav i u ljude koji čine taj sustav: liječnice i liječnike, medicinske sestre i tehničare, itd.

¹³ National Public Radio (NPR; hrv. Nacionalni javni radio) američka je neprofitna medijska organizacija sa sjedištem u Washingtonu, D.C.

¹⁴ "POV.OŠ.C.8.1. Učenik analizira razvoj i uporabu tehnologija koje su promijenile život čovjeka u 20. i 21. stoljeću" ([„Kurikulum nastavnog predmeta Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj“](#)).

Prijedlozi aktivnost za srednju školu

I za ovaj uzrast mogu se prilagoditi neke aktivnosti koje su prethodno spomenute. Svaku aktivnost treba prilagoditi uzrastu učenika poštujući pedagoška i metodička načela.

Aktivnost 16: Ponavljanje je majka/otac učenja

Korelacija: Sat razredne zajednice, Biologija, Hrvatski jezik, Engleski jezik, Talijanski jezik, MPT Zdravlje, MPT Uporaba IKT
Podsjetite učenike na važnost održavanja higijene ruku, kihanja i kašljanja kao i drugih mjera opreza. U tu svrhu možete koristiti smjernice i plakate Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (v. [Dodatak 1](#)) ili edukativne videe ([Hamilton Health Sciences, 2018; Johns Hopkins Medicine, 2019](#)).

Aktivnost 17: Handwashing Playlist

Korelacija: Sat razredne zajednice, Glazbena umjetnost¹⁵

Potaknite učenike da odaberu svoju pjesmu uz koju će prati ruke u trajanju od 30 sekundi. Učenici neka obrazlože zašto su se odlučili za određenu pjesmu. Napravite zajedničku razrednu listu pjesama.

Aktivnost 18: Što znamo o koronavirusu?

Korelacija: Biologija, Engleski jezik¹⁶, Matematika¹⁷, Informatika, MPT Zdravlje, MPT Uporaba IKT¹⁸

Svjetska zdravstvena organizacija pripremila je [ekdukativni video](#) ([World Health Organisation, 2020b](#)) o tome što znamo o novom koronavirusu. Nakon odgledanog videa, s učenicima razgovarajte što znamo o ovom virusu koristeći vjerodostojne izvore. Zajedno s učenicima, a na temelju videa i dostupnih podataka s vjerodostojnih mrežnih stranica, možete pripremiti kratki upitnik¹⁹. Upitnik provedite i u drugim razredima, prikupite odgovore te ih analizirajte i predstavite drugima.

Aktivnost 19: Koliko znaš o koronavirusu

Korelacija: Biologija, MPT Uporaba IKT

Koristeći se upitnikom u [Dodatku 3](#), provjerite znanje učenika o koronavirusu. Upitnik možete provesti i putem nekih od mrežnih alata (npr. Kahoot, Mentimeter, Google Forms i sl.). Nakon što učenici samostalno odgovore na upitnik, zajedno raspravite svako pitanje te ih uputite na trenutačne informacije i saznanja. Prilikom pripreme za aktivnost koristite mrežne stranice Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

Aktivnost 20: Mitovi o koronavirusu

Korelacija: Biologija, Engleski jezik, MPT Zdravlje, MPT Uporaba IKT, MPT Građanski odgoj i obrazovanje²⁰

Nastavno na prethodnu aktivnosti, razgovarajte s učenicima što su sve čuli vezano za koronavirus, što smatraju da je istina, a što mit. Uputite ih na stranice Svjetske zdravstvene organizacije ([World Health Organisation, 2020d, 2020a](#)) i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo ([Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2020](#)) ili na fact checking servise poput Faktografa ([AFP Canada, 2020; Benačić, 2020](#)). Razgovarajte s njima o izvorima pojedinih informacija (v. [Dodatak 2](#)) i o važnosti kvalitetnog i vjerodostojnog informiranja. Osobito treba обратити пажњу и реагирати ако се ради о митовима који стигматизирају одређене скупине људи. Iskoristite priliku i upoznajte učenike s fact checking servisima i njihovom doprinosu sprečavanja lažnih vijesti i informiranju javnosti.

Aktivnost 21: Važnost (razumijevanja) podataka

Korelacija: Matematika, Engleski jezik, MPT Zdravlje, MPT Uporaba IKT, MPT Poduzetništvo

Prikupljanje i analiza podataka su iznimno važni za praćenje i sprečavanje širenja virusa. Svjetska zdravstvena organizacija, Europski centar za prevenciju i kontrolu bolesti, Hrvatski zavod za javno zdravstvo i druge nadležne organizacije stalno prikupljaju, obrađuju i objavljaju podatke kako bi što bolje razumjeli ponašanje virusa, donosili odluke te izdavali smjernice građanima. Kao odgovor na jedan drugi članak, profesor matematike Patrick Honner je u The New York Timesu objavio [prijevod nastavne jedinice](#) (Honner, 2020) koja ima cilj da pokaže što nam brojevi i statistike mogu reći o bolesti i kako se ti podaci mogu pogrešno protumačiti. Također, daju se i drugi primjeri izvještavanja o podacima u vijestima te se učenike potiče

¹⁵ „SŠ.GU.C.1-4.2. Opisuje susret s glazbom u autentičnom, prilagođenom i virtualnom okružju, koristeći određeni broj stručnih termina te opisuje oblikovanje vlastitih glazbenih preferencija.“ ([Kurikulum nastavnog predmeta Glazbena kultura za osnovne škole i Glazbena umjetnost za gimnazije u Republici Hrvatskoj](#)).

¹⁶ „SŠ.(1).EJ.A.2.1. Analizira jednostavan izvorni i duži prilagođen tekst pri slušanju i čitanju“ ([Kurikulum nastavnog predmeta Engleski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj](#)).

¹⁷ U segmentu prikupljanja i analize podataka.

¹⁸ „IKT.C.4.1. Učenik samostalno provodi složeno istraživanje radi rješenja problema u digitalnome okružju.“ ([Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj](#)).

¹⁹ Upitnik može biti proveden i u mrežnom obliku korištenjem npr. Google Forms alata.

²⁰ „GOO.A.5.1. Aktivno sudjeluje u zaštiti i promicanju ljudskih prava.“ ([Kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj](#)).

na utvrđivanje koliko je takav način točan i učinkovit. Kako se tema važnosti podataka u ovakvim situacijama može iskoristiti za obrazovne svrhe, govori i [projekt jednog sedamnaestogodišnjaka](#) (Joseph, 2020).

Aktivnost 22: Još jedna aktivnost za matematiku

Korelacija: Matematika

U ovom [YouTube videu](#) je objašnjen eksponencijalni rast na primjeru širenja virusa.

Aktivnost 23: Riječ znanstvenica i znanstvenika

Korelacija: Sat razredne zajednice, Hrvatski jezik²¹

Mnoge znanstvenice i znanstvenici su se uključili u informiranju javnosti o koronavirusu. Tako je i svjetski poznati znanstvenik iz Hrvatske Ivan Đikić u razgovoru za medije dao [upute građanima što učiniti kod pojave koronavirusa](#) (N1 info, 2020). Uputite učenike da pročitaju tekst te povedite razgovor s njima o glavnim porukama teksta, savjetima, kao i o posljedicama neodgovornog ponašanja i sl. Potrebno je naglasiti važnost toga da o stručnim temama govori osoba koja ima dokazanu povijest stručnosti u toj temi²².

Aktivnost 24: Informiranje o koronavirusu

Korelacija: Biologija, Hrvatski jezik²³, MPT Uporaba IKT²⁴

Vrlo je važno da učenici, ali i svi ostali građani budu pravovremeno i kvalitetno informirani o stanju kao i o uputama nadležnih građanskih i zdravstvenih vlasti. Stoga je u ovom trenutku važno da učenici znaju relevantna mrežna mjesta na kojima uvijek mogu naći relevantne i istinite informacije. U ovoj situaciji važne su četiri institucije: Svjetska zdravstvena organizacija, Europski centar za prevenciju i kontrolu bolesti, Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Ravnateljstvo civilne zaštite. Uz pomoć [Dodatka 2](#) upoznajte učenike s tim organizacijama, njihovim glavnim zadacima, mrežnim mjestima na kojima učenici mogu pronaći relevantne podatke i upute, te njihovim logotipovima/znakovima.

Aktivnost 25: Viralni video o higijeni

Korelacija: Biologija, Glazbena umjetnost, Engleski jezik, Sat razredne zajednice, MPT Uporaba IKT

Zdravstvene vlasti u Vijetnamu su izradile [promotivnu pjesmu i spot](#) kako bi informirali građane o mjerama sprečavanja koronavirusa. Pjesma je vrlo brzo dobila i svoj ples te je [postala viralna na društvenim mrežama](#) (www.dnevnik.hr, 2020), posebno TikToku. Učenici bi se mogli pridružiti i izraditi svoj video s plesom na ovu pjesmu te objavom na svojim društvenim mrežama informirati pratitelje o potrebi održavanja higijene i drugih uputa zdravstvenih vlasti. Također, ako u razredu ima učenika_ica sklonih pisanju ili skladanju, mogu se okušati u pisanju ili skladanju vlastite pjesme.

Aktivnost 26: Stereotipi, predrasude, stigma

Korelacija: Sociologija, Psihologija²⁵, MPT Građanski odgoj i obrazovanje

Započnite raspravu s učenicima o tome što su sve čuli o koronavirusu, a posebno jesu li čuli neke informacije koje su im nelagodne, koje im uzrokuju strah ili u koje sumnjaju da su istinite. Identificirajte one informacije koje mogu utjecati na stvaranje predrasuda ili stigmi prema određenim skupinama. Raspravite svaku od informacija, potaknite učenike da istraže pojedine informacije te da predlože kako oni sami mogu pridonijeti u smanjenju stereotipa i predrasuda. Ovdje je važno naglasiti da strah i panika mogu voditi prema diskriminatornom ponašanju.

²¹ „SŠ.HJ.C.3.1. Učenik prosuđuje utjecaj medijskih tekstova na oblikovanje stavova i vrijednosti primatelja.“ ([„Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj“](#))

²² Važnu poruku o potrebi da o stručnim temama govore stručni ljudi uputio je trener engleskog kluba Liverpool Jürgen Klopp u odgovoru na novinarsko pitanje što on misli o koronavirusu. Video: <https://www.youtube.com/watch?v=DklZZCbxngQ>

²³ „SŠ.HJ.C.3.1. Učenik prosuđuje utjecaj medijskih tekstova na oblikovanje stavova i vrijednosti primatelja.“ ([„Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj“](#))

²⁴ „IKT.C.4.3. Učenik samostalno kritički procjenjuje proces, izvore i rezultate pretraživanja, odabire potrebne informacije“ ([„Kurikulum medupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj“](#))

²⁵ „PS.C.1. Učenik raspravlja o različitim čimbenicima koji utječu na odnose pojedinca i drugih.“ ([„Kurikulum nastavnog predmeta Psihologija za gimnazije u Republici Hrvatskoj“](#))

Dodatak 1: Pravilno pranje ruku i druge mjere opreza

Izvor: (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2018)

PRAVILNO PRANJE RUKU

- 1 Namočite ruke pod tekućom vodom.

- 2 Nanesite tekući sapun za pranje ruku.

- 3 Trljajte dlan o dlan obje ruke.

- 4 Trljajte dlan desne o nadlanicu lijeve ruke i obratno.

- 5 Ispreplemite prste i trljajte dlan o dlan obje ruke.

- 6 Obuhvatite prste suprotne ruke i trljajte.

- 7 Kružnim pokretima jedne ruke trljajte palac druge ruke i obratno.

- 8 Vrhove prstiju desne ruke kružno trljajte o dlan lijeve ruke i obratno.

- 9 Isperite ruke tekućom vodom.

- 10 Osušite obje ruke papirnatim ručnikom.

- 11 Upotrebljnim papirnatim ručnikom zatvorite slavinu za vodu.

**TRAJANJE
POSTUPKA
30 sekundi**

COVID-19

Virus SARS-CoV-2

BOLEST UZROKOVANA NOVIM KORONAVIRUSOM

Novel coronavirus

Zaštita:

- * redovito perite ruke sapunom i vodom ILI koristite dezinficijens na bazi alkohola
- * kada kašljete i kišete prekrijte usta i nos laktom ili papirnatom maramicom koju poslije odbacite u koš za otpad te operate ruke
- * izbjegavajte dodirivanje lica, usta, nosa i očiju
- * izbjegavajte bliski kontakt s osobama koje imaju povišenu tjelesnu temperaturu, kašalj i/ili kratak dah
- * izbjegavajte rukovanje i održavajte razmak od barem 1m kod razgovora
- * provjetravajte prostorije i boravite što više na otvorenom
- * izbjegavajte veće grupe ljudi i javna okupljanja

Protection:

- * wash your hands regularly with soap and water OR use an alcohol-based disinfectant
- * when coughing and sneezing, cover your mouth and nose with your elbow or tissue paper that you later discard into the trash can and wash your hands
- * avoid touching your face, mouth, nose and eyes
- * avoid close contact with sick people who exhibit symptoms of fever, cough and/or shortness of breath
- * avoid handshaking and close conversation - maintain a distance of at least 1m
- * keep the rooms ventilated and try to spend as much time as possible out in the open
- * avoid large groups of people and public gatherings

COVID-19

Virus SARS-CoV-2

BOLEST UZROKOVANA NOVIM KORONAVIRUSOM

Nuovo coronavirus

Zaštita:

- * Redovito perite ruke sapunom i vodom ili koristite dezinficijens na bazi alkohola
- * Kada kašljete i kišete prekrijte usta i nos laktom ili papirnatom maramicom koju poslije odbacite u koš za otpad te operate ruke
- * Izbjegavajte dodirivanje lica, usta, nosa i očiju
- * Izbjegavajte bliski kontakt s osobama koje imaju povišenu tjelesnu temperaturu, kašalj i/ili kratak dah
- * Izbjegavajte rukovanje i održavajte razmak od barem 1m kod razgovora
- * Provjetravajte prostorije i boravite što više na otvorenom
- * Izbjegavajte veće grupe ljudi i javna okupljanja

Protezione:

- * lavarsi spesso le mani con acqua e sapone o usare disinsettante alcolico
- * coprire la bocca e il naso col gomito o fazzoletto mentre tossendo; dopo l'uso gettare il fazzoletto nel cestino e lavarsi le mani
- * evitare il contatto con il viso, la bocca, il naso e gli occhi
- * evitare il contatto diretto con persone che soffrono di infezioni respiratorie acute
- * evitare strette di mano e vicinanza – mantenere distanza di 1m al minimo
- * evitare la folla e gli eventi pubblici

Dodatak 2: Informiranje o koronavirusu

SVJETSKA ZDRAVSTVENA ORGANIZACIJA

Svjetska zdravstvena organizacija je specijalizirana agencija Organizacije Ujedinjenih naroda koja je zadužena za koordiniranje međunarodnog javnog zdravstva. Osnovana je 7. travnja 1948. godine, a sjedište joj je u švicarskom gradu Genevi. Republika Hrvatska je članica Svjetske zdravstvene organizacije od 11. lipnja 1992. godine. Svjetska zdravstvena organizacija djeluje na nizu područja međunarodnog javnog zdravstva od postavljanja standarda postupanja, prikupljanja podataka, davanja smjernica i poticanja država članica na djelovanje.

SLUŽBENA MREŽNA STRANICA / MREŽNA DOMENA	LOGOTIP
www.who.int	

EUROPSKI CENTAR ZA PREVENCIJU I KONTROLU BOLESTI

Europski centar za prevenciju i kontrolu bolesti (ECDC) neovisna je agencija Evropske unije (EU) čija je misija jačanje europske obrane od zaraznih bolesti. Centar je osnovan 2004. godine, a sjedište ECDC-a se nalazi u Solni u Švedskoj. Temeljne zadaće ECDC-a pokrivaju širok spektar aktivnosti: nadzor i prikupljanje podataka o epidemiološkoj situaciji, odgovor na epidemiološke situacije, znanstveni savjeti i obrazovanje o javnom zdravstvu itd.

SLUŽBENA MREŽNA STRANICA / MREŽNA DOMENA	LOGOTIP
www.ecdc.europa.eu	

HRVATSKI ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO

Hrvatski zavod za javno zdravstvo je vodeća javnozdravstvena ustanova u zemlji i regiji. Temeljna misija Zavoda je omogućiti jasno i učinkovito prepoznavanje aktualnih javnozdravstvenih potreba populacije i anticipaciju budućih trendova te osigurati preduvjete za učinkovito upravljanje istima, s osnovnim ciljem da se očuva i unaprijedi zdravlje populacije.

SLUŽBENA MREŽNA STRANICA / MREŽNA DOMENA	LOGOTIP
www.hzjz.hr	

RAVNATELJSTVO CIVILNE ZAŠTITE

Ravnateljstvo civilne zaštite je središnje tijelo državne uprave nadležno za poslove civilne zaštite. Isti podrazumijevaju uspostavu sustava civilne zaštite, spašavanje građana te materijalnih i drugih dobara u velikim nesrećama i katastrofama.

SLUŽBENA MREŽNA STRANICA / MREŽNA DOMENA	LOGOTIP
civilna-zastita.gov.hr	

Izvori: www.who.int, www.ecdc.europa.eu, www.hzjz.hr, www.civilna-zastita.gov.hr

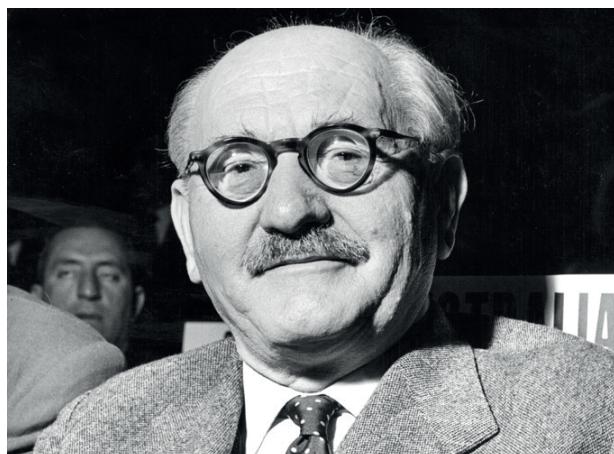
Dodatak 3: Koliko znaš o koronavirusu?

Pitanje	
Novi koronavirus se prvi put pojavio u Nizozemskoj.	NETOČNO. Novi koronavirus koji se pojavio 2019. godine, privremeno nazvan 2019-nCoV, otkriven je u Kini krajem 2019.
Vrijeme inkubacije je vrijeme potrebno da oboljela osoba ozdravi.	NETOČNO. Inkubacija ili inkubacijsko razdoblje u medicini označava vrijeme od trenutka kada je organizam izložen patogenima, kemijskim tvarima ili radijaciji pa do trenutka nastupanja simptoma.
Vrijeme inkubacije novog koronavirusa traje između 2 i 12 dana.	TOČNO. Trenutno se procjenjuje da vrijeme inkubacije 2019-nCoV (vrijeme između izlaganja virusu i pojave simptoma) traje između dva i 12 dana. Iako su ljudi najzarazniji kada imaju simptome nalik gripi, postoje naznake da neki ljudi mogu prenijeti virus bez da imaju simptome ili prije nego se oni pojave. Ako se ovaj podatak potvrdi, to će otežati rano otkrivanje zaraze 2019-nCoV. To nije neuobičajeno kod virusnih infekcija, kao što se vidi iz primjera ospica, ali za ovaj novi virus nema jasnih dokaza da se bolest može prenijeti prije pojave simptoma.
Antibiotik je lijek protiv koronavirusa.	NETOČNO. Antibiotici su lijekovi koji se primjenjuju za liječenje bakterijskih zaraznih bolesti dok je u ovom slučaju riječ o virusu.
Nošenje maski kod zdravih ljudi ne štiti od bolesti.	TOČNO. Kirurške maske sprječavaju širenje infekcije s bolesnih ljudi na druge. Kirurške maske su manje učinkovite u zaštiti ljudi koji nisu zaraženi.
Koronavirus se prenosi zrakom.	NETOČNO. Dosadašnje studije pokazuju da se virus koji uzrokuje COVID-19 prenosi uglavnom kontaktom kapljičnim putem, a ne iz zraka. Zato je važno održavati higijenu ruku, kihanja i kašljanja,
Pravilno pranje ruku traje 30 sekundi.	TOČNO. Prema smjernicama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo pranje ruku treba trajati najmanje 30 sekundi i treba biti obavljeno prema ovim uputama .
Virus može uzrokovati blage simptome slične gripi.	TOČNO. Koliko je poznato, virus može uzrokovati blage simptome slične gripi poput povišene tjelesne temperature, kašla, otežanog disanja, bolova u mišićima i umora.
Virus u tijelo ulazi kroz kožu.	NETOČNO. Virus ulazi u tijelo kroz oči, nos i usta. Stoga ih nemojte dirati neopranim rukama. Pranje i dezinfekcija ruku ključni su za sprječavanje infekcije. Ruke treba prati često i temeljito sapunom i vodom najmanje 20 sekundi. Kada sapun i voda nisu dostupni, možete koristiti dezinficijens koji sadrži najmanje 60% alkohola.
O koronavirusu se najbolje informirati na društvenim mrežama.	NETOČNO. Postoje nadležne organizacije koje pružaju relevantne, vjerodostojne i stručne informacije o koronavirusu. U svrhu informiranja treba koristiti mrežne stranice Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo ili Ravnateljstva civilne zaštite.

Koliko znaš o koronavirusu? (RADNI LIST)

Pitanje	TOČNO	NETOČNO
Novi koronavirus se prvi put pojavio u Nizozemskoj.	TOČNO	NETOČNO
Vrijeme inkubacije je vrijeme potrebno da oboljela osoba ozdravi.	TOČNO	NETOČNO
Vrijeme inkubacije novog koronavirusa traje između 2 i 12 dana.	TOČNO	NETOČNO
Antibiotik je lijek protiv koronavirusa.	TOČNO	NETOČNO
Nošenje maski kod zdravih ljudi ne štiti od bolesti.	TOČNO	NETOČNO
Koronavirus se prenosi zrakom.	TOČNO	NETOČNO
Pravilno pranje ruku traje 30 sekundi.	TOČNO	NETOČNO
Virus može uzrokovati blage simptome slične gripi.	TOČNO	NETOČNO
Virus u tijelo ulazi kroz kožu.	TOČNO	NETOČNO
O koronavirusu se najbolje informirati na društvenim mrežama.	TOČNO	NETOČNO

Dodatak 4: Andrija Štampar

Poznati hrvatski liječnik dr. Andrija Štampar rođen je 1. rujna 1888. godine u Brodskom Drenovcu. Medicinu je diplomirao u Beču 1911. godine nakon čega je radio kao općinski liječnik u Novoj Gradiški, a potom kao zdravstveni savjetnik Povjereništva za socijalnu skrb Narodnoga vijeća u Zagrebu.

Od 1919. do 1930. godine djelovao je kao načelnik higijenskog odjeljenja pri Ministarstvu narodnog zdravlja u Beogradu i u tom je razdoblju utemeljio zdravstvenu službu u tadašnjoj Jugoslaviji, organiziravši 250 higijenskih ustanova (Centralni higijenski zavod u Beogradu, Školu narodnoga zdravlja u Zagrebu, Institut za malariju u Trogiru, niz domova narodnoga zdravlja, bakterioloških stanica, antituberkuloznih, antiveneričnih i antitrahomskih ambulanti i dr.). Svojim je programom nastojao ostvariti da liječnik postane socijalni radnik i narodni učitelj, ekonomski neovisan o pacijentu, jednako dostupan svim slojevima pučanstva te je ojačao preventivnu medicinu nasuprot kurativnoj.

Nakon uvođenja šestosiječanske diktature, bio je smijenjen 1930. godine, a sljedeće godine umirovljen. Od tada je djelovao kao stručnjak Higijenske organizacije Društva naroda u europskim zemljama i SAD-u. Od 1933. do 1936. godine boravio je u Kini, gdje je reorganizirao javnu zdravstvenu službu. Iako je 1931. bio izabran za profesora soc. medicine zagrebačkoga Medicinskoga fakulteta, nadležna tijela vlasti nisu htjela potvrditi njegov izbor sve do 1939. godine. Za dekanu toga fakulteta bio je izabran 1940. godine, a pri Sveučilištu u Zagrebu osnovao je Ured za socijalnu i zdravstvenu zaštitu slušača.

Nakon II. svjetskog rata dr. Štampar bio je ravnatelj Škole narodnoga zdravlja u Zagrebu, dekan Medicinskoga fakulteta, rektor Sveučilišta u Zagrebu, predsjednik JAZU (1947. – 1958.) i osnivač Instituta za higijenu rada. Godine 1946. bio je izabran za prvoga potpredsjednika Ekonomsko-socijalnog vijeća UN-a te za predsjednika Privremene (Interimne) komisije, koja je do ratifikacije ustava Svjetske zdravstvene organizacije obavljala dužnost te organizacije. Predsjedao je prvoj Svjetskoj zdravstvenoj skupštini Svjetske zdravstvene organizacije u Ženevi 1948. godine, nakon čega je kao izaslanik SZO-a proučavao javno zdravstvo i medicinsko školstvo u Afganistanu, Egiptu, Sudanu i Etiopiji.

Izvor: Nastavni zavod za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar.

Izvori i literatura

3Blue1Brown (2020) Exponential growth and epidemics. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=KasOtlxDvrg> (Pristupljeno: 12. ožujak 2020.).

AFP Canada (2020) These 14 claims on COVID-19 are viral, but misleading. Dostupno na: <https://factcheck.afp.com/these-14-claims-covid-19-are-viral-misleading> (Pristupljeno: 11. ožujak 2020.).

AlJazeera (2020) End of the handshake? Coronavirus changes greeting habits. Dostupno na: <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/handshake-coronavirus-greeting-habits-200303053743520.html> (Pristupljeno: 05. ožujak 2020.).

Benačić, A. (2020) Zadržavanje daha na 10 sekundi, topla voda, sladoled i ostale dezinformacije vezane za koronavirus, www.faktograf.hr. Dostupno na: <https://faktograf.hr/2020/03/12/zadrzavanje-daha-na-10-sekundi-topla-voda-sladoled-i-ostale-dezinformacije-vezane-za-koronavirus/> (Pristupljeno: 12. ožujak 2020.).

Gallagher, J. (2020) Coronavirus: How close are we to a vaccine?, BBC News. Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/health-51665497> (Pristupljeno: 05. ožujak 2020.).

Gharib, M. (2020) Just For Kids: A Comic Exploring The New Coronavirus, www.npr.org. Dostupno na: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2020/02/28/809580453/just-for-kids-a-comic-exploring-the-new-coronavirus> (Pristupljeno: 11. ožujak 2020.).

Hamilton Health Sciences (2018) Proper handwashing! What gets left on your hands when you don't wash properly. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=neUTmGOLJys>.

Honner, P. (2020) Dangerous Numbers? Teaching About Data and Statistics Using the Coronavirus Outbreak. Dostupno na: <https://www.nytimes.com/2020/02/27/learning/dangerous-numbers-teaching-about-data-and-statistics-using-the-coronavirus-outbreak.html> (Pristupljeno: 04. ožujak 2020.).

Hrvatska radiotelevizija (bez datuma) Virusi. Dostupno na: <https://skolski.hrt.hr/emisije/423/virusi> (Pristupljeno: 11. ožujak 2020.).

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2018) Pravilno pranje ruku. Dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-zdravstvena-ekologija/pravilno-pranje-ruku/> (Pristupljeno: 04. ožujak 2020.).

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2020) Pitanja i odgovori o bolesti uzrokovanim novim koronavirusom COVID-19, www.hzjz.hr. Dostupno na: <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-zarazne-bolesti/pitanja-i-odgovori-o-novom-koronavirusu-2019-ncov/> (Pristupljeno: 03. ožujak 2020.).

Hrvatski zavod za javno zdravstvo (bez datuma) Kako umanjiti rizik od zaraznih bolesti (video prilog). Dostupno na: <https://drive.google.com/file/d/160N8udiXhv3YcN6DNGJ4tWxeJJkB6CB3/view?usp=drivesdk>.

Johns Hopkins Medicine (2019) Hand-washing Steps Using the WHO Technique. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=lsgnbMfKvl>.

Joseph, J. (2020) 17-year-old builds a website to closely track the Coronavirus epidemic and now millions are using it, www.upworthy.com. Dostupno na: https://scoop.upworthy.com/17-year-old-builds-website-track-coronavirus-epidemic?fbclid=IwAR0_OJaayzWvGXNyGGZSK-yDdoOI5dyC25loKZzRcXYi5-qMrskWgFiiA (Pristupljeno: 05. ožujak 2020.).

„Kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (10/19).

„Kurikulum međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (7/19).

„Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje za osnovne škole i srednje škole u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (10/19).

„Kurikulum međupredmetne teme Biologija za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (7/19).

„Kurikulum međupredmetne teme Engleski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (7/19).

„Kurikulum međupredmetne teme Glazbena kultura za osnovne škole i Glazbena umjetnost za gimnazije u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (7/19).

„Kurikulum međupredmetne teme Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (10/19).

„Kurikulum međupredmetne teme Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (27/19).

„Kurikulum međupredmetne teme Psihologija za gimnazije u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (7/19).

„Kurikulum međupredmetne teme Tjelesna i zdravstvena kultura za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj“ (bez datuma) Narodne novine, (27/19).

Kuzmanić, I. (bez datuma) Andrija Štampar. Hrvatska radiotelevizija. Dostupno na: hrti.hrt.hr.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020a) Preporuka postupanja u odgojno-obrazovnim ustanovama; Specifične mjere zaštite vezano uz nCoV bolesti (COVID-19), [www.mzo.hr](https://mzo.gov.hr/vijesti/preporuka-postupanja-u-odgojno-obrazovnim-ustanovama-specificne-mjere-zastite-vezano-uz-ncov-bolesti-covid-19/3545). Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/vijesti/preporuka-postupanja-u-odgojno-obrazovnim-ustanovama-specificne-mjere-zastite-vezano-uz-ncov-bolesti-covid-19/3545> (Pristupljeno: 03. ožujak 2020.).

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2020b) Uputa vezana uz putovanja u inozemstvo. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/vijesti/uputa-vezana-uz-putovanja-u-inozemstvo/3561> (Pristupljeno: 07. ožujak 2020.).

N1 info (2020) Ivan Đikić dao upute građanima što činiti kod pojave koronavirusa. Dostupno na: <http://hr.n1info.com/Vijesti/a485947/Ivan-Djikic-dao-upute-gradjanima-sto-ciniti-kod-pojave-koronavirusa.html> (Pristupljeno: 04. ožujak 2020.).

Nastavni zavod za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar (bez datuma) Dr. Andrija Štampar - život i djelo, www.stampar.hr/hr/dr-andrija-stampar-zivot-i-djelo (Pristupljeno: 12. ožujak 2020.).

Pravobraniteljica za djecu (2020) Priopćenje pravobraniteljice: Osigurajmo uvjete za zaštitu zdravlja djece u školi! Dostupno na: <https://dijete.hr/priopcenje-pravobraniteljice-osigurajmo-uvjete-za-zastitu-zdravlja-djece-u-skoli/> (Pristupljeno: 07. ožujak 2020.).

Pygas, M. (2020) Teacher's „hack“ to make sure kids are washing their hands amid coronavirus outbreak is genius, www.megaphone.upworthy.com/p/teacher-coronavirus-kids-wash-hands?fbclid=IwAR3DIHPPuLUs2CJitiFZorrVxfZTShFpqCTjN3Ok_P_rqZfyHpeLFyF1ahM (Pristupljeno: 11. ožujak 2020.).

Schoch-Spana, M., Kobokovich, A. i Andrada, C. I. (2020) „Blame and Discrimination Attached to 2019-nCoV—An FAQ for US Elected Leaders and Health Officials“. Johns Hopkins Center for Health Security. Dostupno na: <http://www.centerforhealthsecurity.org/resources/COVID-19/200205-nCoV-leadersAgainstStigma.pdf>.

Science Daily (2020) Whole genome of the Wuhan coronavirus, 2019-nCoV, sequenced. Dostupno na: <https://www.sciencedaily.com/releases/2020/01/20013114748.htm> (Pristupljeno: 05. ožujak 2020.).

Shirley, H. (2020) Xenophobia and Covid-19. Dostupno na: <https://www.outbreakobservatory.org/outbreakthursday-1/2/20/2020/xenophobia-and-covid-19> (Pristupljeno: 04. ožujak 2020.).

UNESCO (2020) COVID-19 Educational Disruption and Response. Dostupno na: <https://en.unesco.org/themes/education-emergencies/coronavirus-school-closures> (Pristupljeno: 12. ožujak 2020.).

World Health Organisation (2020a) Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public: Myth busters. Dostupno na: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/myth-busters> (Pristupljeno: 06. ožujak 2020.).

World Health Organisation (2020b) Novel coronavirus (2019-nCoV). Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=mOV1aBVYKGA&feature=youtu.be>.

World Health Organisation (2020c) Novel Coronavirus (COVID-19) Situation. Dostupno na: <https://experience.arcgis.com/experience/685d0ace521648f8a5beeeee1b9125cd> (Pristupljeno: 07. ožujak 2020.).

World Health Organisation (2020d) Q&A on coronaviruses (COVID-19), www.who.int. Dostupno na: <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses> (Pristupljeno: 03. ožujak 2020.).

www.dnevnik.hr (2020) Koronavirus zarazio i TikTok, upute protiv širenja zaraze postale hit, [www.dnevnik.hr/folder/viralni-video/koronavirus-zarazio-i-tiktok-upute-protiv-sirenja-zaraze-postale-hit---595959.html](https://dnevnik.hr/folder/viralni-video/koronavirus-zarazio-i-tiktok-upute-protiv-sirenja-zaraze-postale-hit---595959.html) (Pristupljeno: 08. ožujak 2020.).

Zagrebačko psihološko društvo (2020) Apel urednicima i novinarima vezano za način izvještavanja o koronavirusu. Dostupno na: <https://zgpd.hr/2020/03/04/apel-urednicima-i-novinarima-vezano-za-nacin-izvjestavanja-o-koronavirusu/> (Pristupljeno: 07. ožujak 2020.).

„Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama“ (bez datuma) Narodne novine, (87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 05/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19).

NIZ "KAKO S UČENICIMA RAZGOVARATI O..."

1. Zaposlenici i volonteri Foruma za slobodu odgoja (2015) Svi smo mi djeca ovog svijeta: kako s učenicima razgovarati o izbjegličkoj krizi. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.
2. Bajkuša, Mario (2017) Kako s učenicima razgovarati o akademskoj čestitosti i plagiranju. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.
3. Bajkuša, Mario, ur. (2018) Kako s učenicima razgovarati o Europskoj uniji: zbirka nastavnih priprema. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.
4. Bajkuša, Mario, ur. (2019) Kako s učenicima razgovarati o europskim izborima: zbirka nastavnih priprema. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.
5. Kožić Komar, Vanja i Sanda Varvodić (2019.) Kako s učenicima razgovarati o štrajku: zbirka nastavnih priprema. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.
6. Bajkuša, Mario (2020.) Kako s učenicima razgovarati o imovinskim karticama. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.
7. Bajkuša, Mario (2020.) Kako s učenicima razgovarati o koronavirusu: prijedlozi aktivnosti. Zagreb: Forum za slobodu odgoja.